

פורטל הדף היומי

העלון השבועי של פורטל הדף היומי · עלון מס' 5

ר' בשבע תש"פ
ברכות כ"ט-ל"ה
פרשת בא

זמני כניסת ויציאת השבת

17:52	16:39	חיפה
17:53	16:50	בני ברק
17:52	16:35	ירושלים
17:55	16:54	באר שבע

לוח שבועי

☒	שבת	ברכות כ"ט
☐	ראשון	ברכות ל'
☐	שני	ברכות ל"א
☐	שלישי	ברכות ל"ב
☐	רביעי	ברכות ל"ג
☐	חמישי	ברכות ל"ד
☐	שישי	ברכות ל"ה

הדף היומי בפרשת השבוע

הרב דוד כוכב

'לאות על ירך'

5

כיצד ינהג
שליח הציבור
בגברת כהניס?

// הרב עקיבא כהנא

6

סברא - דרבנן
או דאורייתא?

// הרב ינון קליין

8

סדרת הפרנסה,
מה יהא עליה?

// חיים אקשטיין

12

שיעור הדף היומי
של הרב דוד לאו

// קהילה לומדת

"וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן
בֵּין עֵינֶיךָ לְמַעַן תִּתְּנָה תּוֹכַחַת ה' בְּפִיךָ
כִּי בִּיד חֲזָקָה הוֹצֵאתָ ה' מִמִּצְרָיִם."
(שמות יג, ט)

"וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדְךָ וּלְזִכְרוֹן
בֵּין עֵינֶיךָ כִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצֵאתָנוּ ה'
מִמִּצְרָיִם." (שמות יג, טז)

בתפילין מונחות ארבע פרשיות.
שתי הפרשיות שבהן כתובים שני
פסוקים אלו; ושתי פרשיות נוספות
מספר דברים, בהן מוזכרת גם
מצוות תפילין וגם מצוות קריאת
שמע ומוזוזה.

במוזוזה נמצאות רק אותן שתי
פרשיות שבהן היא מוזכרת. וגם
בקריאת שמע קוראים רק פרשיות
אלו ולא את שתי הפרשיות מפרשת
בא.

וצריך ביאור, למה נצטוו בני
ישראל במצוות תפילין דוקא בשעת
שיא החיפזון של יציאת ממצרים,
מדוע לא ניתן היה להמתין עד
למתן תורה ולקבלה יחד עם כל
מצוות התורה? ולמה נצטוו אז
במצוות תפילין דוקא יותר מבשאר
מצוות?

"אמר רב המנונא בריה
דרב יוסף: זימנא חדא
הוה קאימנא קמיה דרבא
ואמר לי: זיל אייתי לי תפילין.
ואשכחתינהו בין כר לכסת שלא
כנגד ראשו." (ברכות כד ע"א)

רבא היה שומר את תפיליו
בחדר השינה, כדי שיוכל להניחם
תכף בקומו לאחר שהתלבש, עוד
לפני גטילת ידיים, כדי שיהיה מורא
רבו עליו בכל עת. כאמור במסכת
ברכות ס ע"ב: "כי סיים מסאניה
(נועל נעליו), לימא: ברוך שעשה
לי כל צרכי, כי אסר המייניה (חוגר
תגורתו), לימא: ברוך אור ישראל
בגבורה, כי פריס סודרא על רישיה,
לימא: ברוך עוטר ישראל בתפארה.
כי מעטף בציצית, לימא: ברוך אשר
קדשנו במצותיו וצונו להתעטף
בציצית. כי מנת תפילין אדרעיה,
לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו
וצונו להניח תפילין. ארישיה, לימא:
ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו
על מצות תפילין. כי משי ידיה,
לימא: ברוך אשר קדשנו במצותיו
וצונו על גטילת ידיים."

במצוות תפילין נצטונו ביציאת
מצרים, בפרשת בא:

מוקדש לרפואת

איתמר רפאל בן הדס

מוקדש לרפואת

רחל בת יוכבד

מוקדש לרפואת

שרונה עליזה בת יפה

מוקדש לרפואת

אלעד צפריר בן דנה

עיון בדרך היומית

הרב אברהם סתיו

מחלוקת רבי ישמעאל ורבי שמעון בר יוחאי

ברכות לה ע"ב

ג. "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי - זו וזו נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי - זו וזו לא נתקיימה בידן".

למעטים יחידי סגולה, אשר ראוי שישקיעו את כל זמנם ומרצם בלימוד התורה, ולא דרך להמון העם שעיקר עניינם הוא בחיי המעשה. גישה זו מפותחת מאד בדברי האור שמח (הל' תלמוד תורה א, ב) וערוך השולחן (אורח חיים קנז, ב), המתארים את מצוות תלמוד תורה ככזו שהיקפה משתנה בין אדם לאדם.

בתחילת הפרק השישי (לה ע"ב) מובאת מחלוקת חשובה בין רבי ישמעאל לרבי שמעון בר יוחאי בעניין היחס שבין לימוד התורה ובין הנהגת דרך ארץ:

"תנו רבנן: 'ואספת דגנך' - מה תלמוד לומר? לפי שנאמר: 'לא ימוש ספר התורה הזה מפידך', יכול דברים ככתבן? תלמוד לומר: 'ואספת דגנך' - הנהג בהן מנהג דרך ארץ, דברי רבי ישמעאל."

רבי שמעון בן יוחי אומר: אפשר אדם חורש בשעת חרישה, וזורע בשעת זריעה, וקוצר בשעת קצירה, ודש בשעת דשה, וזורע בשעת הרוח, תורה מה תהא עליה?"

רבי ישמעאל ורבי שמעון בר יוחאי מציגים שני קטבים בשאלת היחס בין לימוד התורה לחיי המעשה. רבי ישמעאל טוען שיש לנהוג "מנהג דרך ארץ", ומשום כך הציווי "לא ימוש ספר התורה הזה מפידך" איננו כפשוטו; ואילו רבי שמעון טוען שחשיבות לימוד התורה צריכה לדחוק את חיי הפרנסה. עם זאת, שתי השיטות קשות להבנה וליישום בצורתן הקיצונית. מסתבר שגם רבי ישמעאל יסכים שלימוד התורה מהווה מרכיב חשוב ומשמעותי שדוחה עיסוקים אחרים, ומאידך קשה לשער שרבי שמעון לא מכיר כלל בצורך לעבוד ולהתפרנס. ואכן, בסוגיה המקבילה במסכת מנחות (צט ע"ב) מבואר שגם רבי ישמעאל מפרש את הציווי "והגית בו יומם ולילה" כפשוטו, ומאידך גם רבי שמעון מודה שאפשר מעיקר הדין לצאת ידי חובת תלמוד תורה בלימוד קצר אחד בבוקר ואחד בערב.

כיצד אם כן יש לאזן בין הקטבים הללו? נדמה שאפשר ללמוד גישות שונות בשאלה זו משלושת המימרות האמראיות ההותמות את הסוגיה:

א. "אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל - ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידן".

ניתן לדייק מדבריו של אביי שהבעיה היא דווקא כאשר "הרבה" עושים כרבי שמעון בר יוחאי. דרכו של רבי שמעון בר יוחאי היא דרך

שתי השיטות קשות להבנה וליישום בצורתן הקיצונית. מסתבר שגם רבי ישמעאל יסכים שלימוד התורה מהווה מרכיב חשוב ומשמעותי שדוחה עיסוקים אחרים, ומאידך קשה לשער שרבי שמעון לא מכיר כלל בצורך לעבוד ולהתפרנס

נראה שזוהי שיטה שלישית שלא מחלקת בין אדם לאדם או בין עיסוק הכרחי ועיסוק שאינו הכרחי. המוקד הוא ביחס הנפשי אל הלימוד: מהו ה"קבע" בחיים שלך? התורה או המלאכה. וכך נאמר גם במסקנת הסוגיה במנחות (שם): "תנא דבי ר' ישמעאל: דברי תורה לא יהו עליך חובה, ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהן".

כלומר, מצוות תלמוד תורה היא מצווה תמידית שמוטלת על האדם וצריכה להוות את מרכז חייו. ועם זאת, אין היא מונעת מן האדם לעסוק גם במלאכה ואף בפנאי ו"מנהג דרך ארץ".

ב. "אמר רבא רבא לרבנן: במטותא מינייכו, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרונו במוזונייכו כולא שתא".

מדברי רבא נראה שההיתר לעסוק בצרכי הפרנסה הוא רק כאמצעי לכך שהאדם יוכל להתקיים ולהמשיך ללמוד ללא הפרעה. גישה זו אומצה על ידי שולחן ערוך הרב (הל' תלמוד תורה ג, ו-ז), ולפיה כל אדם צריך לבחון מהו המינימום ההכרחי עבורו לקיום, ומעבר לכך עליו ללמוד תורה יומם ולילה.

מו"ל: עמותת פורטל הדף היומי. **עורך:** הראל שפירא. **טלפון:** 072-2326999. **דוא"ל:** daf-yomi@daf-yomi.com
אתר אינטרנט: www.daf-yomi.com | iPad | iPhone | Android. **פכשו אותנו גם ב** facebook **להקדשות:** 072-2326999. **לתרומות:** daf-yomi.com/truma. התרומות מוכרות לצורך החזר מס לפי סעיף 46.

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע ישירות בדוא"ל | העלון זמין גם באתר האינטרנט ובאפליקציות.
כל מאמרי העלון בהרחבה ומאמרים רבים נוספים - באתר! נא לשמור על קדושת העלון והתפילה.

מענה לשון

ענייני לשון בדף היומי

הרב אוריאל פרנק

”תנו רבנן”

ברכות לג ע”א

הארה מהירושלמי

הרב אברהם בלס

מכון אורות הירושלמי

חידוש בתפילה

ברכות כט ע”ב

רבי אליעזר אומר במשנה במסכת ברכות (פרק ד) שכל מי שעושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים.

בתלמוד הבבלי (כט ע”ב) מובא כך:

”רבי אליעזר אומר: העושה תפילתו קבע וכו’ - מאי קבע? אמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי אושעיא: כל שתפלתו דומה עליו כמשו; ורבנן אמרי: כל מי שאינו אומרה בלשון תחנונים; רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו: כל שאינו יכול לחדש בה דבר, אמר רבי זירא: אנא יכלנא לחדשי בה מילתא, ומסתפינא דלמא מטרידנא (אני יכול לחדש בה דבר, אבל מפחד שמא אתבלבל).”

מסקנת הבבלי היא, שאכן רעיון החידוש הוא רעיון חשוב, אולם כלל וכלל אינו מעשי. חידוש עלול לגרום לטעות, ולכן לא כדאי לנסות אותו. אם ישנו חשש של קלקול - עדיף לוותר.

הירושלמי כלל וכלל אינו מקבל הסתכלות זאת, וכן מובא בירושלמי (ברכות ה ד):

”רבי אליעזר אומר: העושה תפילתו קבע אין תפילתו תחנונים. רבי אבהו בשם רבי אלעזר: ובלבד שלא יהא כקורא באגרת. רבי אבהו בשם רבי יוסי: צריך לחדש בה דבר בכל יום. אחיתופל היה מתפלל שלש תפילות חדשות בכל יום. אמר ר’ זעורא: כל זמן דהוינא עביד כן הוינא טעי (כל זמן שהייתי עושה כן הייתי טועה), ולית לך אלא כ” דמר (אין לך אלא כמו שאמר) רבי אבהו בשם רבי אלעזר: ובלבד שלא יהא כקורא באגרת. רבי אלעזר היה מתפלל תפילה חדשה בכל יום. רבי אבהו היה מברך ברכה חדשה בכל יום.”

מסקנת הסוגיה בירושלמי היא שחידוש הוא דבר ראוי. גם לדעת רבי אבהו ורבי אלעזר, יש לחדש בתפילה ולהתפלל תפילה חדשה אחת בכל יום. דרך החידוש בתפילה אדם יותר מתחבר לתפילה וזאת למעשה המטרה.

אם כך, נשאלת השאלה מדוע הביא הירושלמי את העובדה שאחיתופל התפלל שלוש תפילות ביום עם ההסתייגות של רבי זירא לרעיון החידוש?

נראה שניתן למצוא בסוגיית הירושלמי עריכה ספרותית למופת. הכוונה ב”עריכה ספרותית” היא שדרך מבנה הסוגיה מגיעים גם להבנת רעיונות. הירושלמי, דרך מבנה הסוגיה, רוצה ללמד אותנו, שאמנם נכון שהמגמה היא חידוש, אולם יש להזהר ולהתנתק מהתפישה שרוצה לחדש באופן טוטאלי. גם בירושלמי מובאת ההסתייגות של ר’ זירא, אולם הסתייגות זאת מובאת רק לאחר שהוצגה העובדה של אחיתופל שהתפלל בצורה חופשית לגמרי, ללא כל נוסח כתוב.

הירושלמי מעודד חידוש, אם כי חידוש מבוקר ולא חידוש סוחף.

רעיון מרכזי בירושלמי הוא האיוון הנכון בין פריצה לשימור, כאשר הדברים מודגמים היטב בסוגיית החידוש בתפילה.

(בדומה ל”שנה” העברי). כיוצא בו, אפשר לנקד (כמקובל): ”תנו”, ולהסביר שזוהי צורת עבר, שהניקוד שלה ”מועתק” מהצורה העברית ”שנו”.

יש לציין שהניקוד ”תנא” ו”תנו” עולה מתוך הכתיב המלא המצוי בכמה מקורות: ”תנא” (מנחות לט, א), וכן: ”דתנאנו רבנן בתוספתא כלשון הזה” (תשובות הגאונים, הרכבי, סימן ע”ד), וכך הועתק בכתב יד פריס 671 (כתב מזרחי ביוזמי מן המאה ה-15) בברכות כג, א: ”תנאנו רבנן: הנכנס לבית הכסא - חולץ תפיליו”.

שפתותיהם דובבות

כשמצטטים דברי חכמים שנאמרו בעבר, לכאורה, הסגנון המתאים יותר הוא בלשון עבר: ”שנו חכמים”. מה מקום לניסוח בלשון הווה, ”שונים חכמים”?

מהפסוק ”דובב שפתי יְשָׁנִים” (שיר השירים ז, י) דרשו חז”ל (יבמות צז, א) ”תלמידי חכמים - כיון שאומרים דבר שמועה מפייהם בעולם הזה, שפתותיהם דובבות בקבר”. יתכן שזוהי הסיבה שבדיון התלמודי מרבים לצטט בלשון הווה את דברי החכמים כולם, את החיים בעולם הזה ואת אשר בעולם האמת.

יתכן שהתיאור בלשון הווה נועד להחיות את הדיון, ולתת לנו תחושה של התרחשות ”בזמן אמת”, של בית מדרש חי

בנוסף, יתכן שהתיאור בלשון הווה נועד להחיות את הדיון, ולתת לנו תחושה של התרחשות ”בזמן אמת”, של בית מדרש חי. סגנון כזה של ”הווה סיפורי” מצוי כבר במקרא, כגון ”עֲנֵה מֶלֶכָא וְאַמְר” (דניאל ב, ה) = ”עונה המלך ואומר”.

”תנו רבנן: מעשה במקום אחד שהיה עָרֵךְ והיה מוֹזֵק את הבריות, באו והודיעו לו לרבי תנינא בן דוסא”.

אחד המונחים בתלמוד הבבלי המציין תחילת ציטוט של ברייתא (=משנה) חיצונית), הוא ”תנו רבנן”. לעתים רחוקות יבוא מונח זה לפני משנה, כגון המשנה בתרומות (פ”ז מ”ג) המובאת בפסחים (לב, ב) תחת הכותרת ”תנו רבנן”.

באופן מילולי

נברר מה פירושו המילולי והמדויק של הפעל ”תנו”.

לפי כללי הדקדוק הארמי, מנוקדת האות הראשונה של פעלים בבניין קל בזמן הווה בקמץ, ובזמן עבר - בשווא, כמודגם בטבלה.

לפיכך, הניקוד ”תנו” (ת’ בקמץ), או ”תָּנו” (ת’ בשווא), משפיע לכאורה על משמעות הזמן:

לפי הקריאה הנפוצה ”תָּנו רבנן” (בקמץ), תרגומו: שונים חכמים, כלומר, החכמים לומדים משנה (חיצונית). לפעמים מובאת ברייתא לאחר הביטוי המקביל בעברית (בזמן הווה), כגון: ”שונים: כלי חרס שיעורו בכונס משקה” (שבת צז, א; נדה מט, א), רש”י: ”שונים - התנאים שונים ברייתא”.

ברם, פרק ”קנין תורה” - שהוא פרק של משניות חיצוניות שנוספו לחמשת פרקי המשנה של מסכת אבות - פותח בלשון ”שנו חכמים בלשון המשנה”, וניסוח זה בזמן עבר, ולא בזמן הווה, תומך במסורת הקריאה של יהודי תימן ”תָּנו רבנן” (ת’ בשווא), שפירושו: ”שנו חכמים”, וכן דעת הרב יעב”ץ (סידור רבי יעקב עמדין, ירושלים, תשנ”ד, ח”א, עמ’ קמז).

אמנם, למרות הכלל הדקדוקי הנ”ל, יתכן שהעברית השפיעה על הארמית שבתלמוד, וגרמה לנקד בקמץ את האות הראשונה בזמן עבר: לכן את הפעל ”תָּנא” (= שָׁנָה; לְמַד) בזמן עבר, אפשר לנקד (כמקובל): ”תָּנא”

ניקוד האות הראשונה (= ”פ’ הפעל”) בבניין קל							
בזמן עבר:				בזמן הווה:			
בעברית: קמץ		בארמית: שווא		בעברית: חולם		בארמית: קמץ	
הוא	הם	הוא	הם	הוא	הם	הוא	הם
גָּלָה	גָּלוּ	גָּלָא	גָּלוּ	גּוֹלָה	גּוֹלִים	גָּלִי	גָּלוּ
שָׁנָה	שָׁנוּ	שָׁנָא	שָׁנוּ	שׁוֹנָה	שׁוֹנִים	שָׁנִי	שָׁנוּ
”עֲלָה הַשָּׁחַר” (בראשית לב, כז)	”חֲמִשִּׁים עָלוּ” (שמות יג, יח)	”סָלִיק”	”סָלִיקוּ”	”עָלָה תַּמְנָתָה” (בראשית לח, יג)	”עָלִים” (בראשית כח, יב)	”סָלִיק”	”סָלִיקוּ”

הכי גרסינן

ענייני נוסח ומחקר בדף היומי

הרב יעקב לויפר

מתוך דבר הלכה - או שמחה של מצוה ברכות לא ע"א

מתוך הלכה - מטעם שסיימו הנביאים דבריהם בדברי שבח ותחנונים, וכי כל שאר הדברים של הנביאים אינם גם כן דברי תורה? וכיון שהכל הוא דברי תורה מה טעם הוא לומר שמפני הסיום שהוא של שבח לא יתפלל ולא יפטר מחבריו אלא מתוך הלכה...".

לאחר מכן מביאים תלמידי ר"י את הגירסה שציטט הגר"א:

"אלא הנכון כגירסת הספרים שגורסין 'ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים ולא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה'. שנאמר 'וְעֵתָהּ קָחוּ לִי מִגִּגְלִי' (מ"ב ג, טו) וכו' שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותחנונים" ולא גרסינן "וכן תאני מארי אל יפטר אדם מחבריו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרו", שזה דבר אחר בפני עצמו הוא".

מלשון תלמידי ר"י לא ברור אם רק מילת 'וכן' היא שאינה נגרסת, או כל מאמרו של מרי (המובא גם בעירובין סד), אך הגר"א ודאי הבין שרק מילת 'וכן' היא שאינה נגרסת, ואכן, בכ"י מינכן - שגירסתו דומה מאוד לגירסת תלמידי ר"י [אלא שהוא גורס 'דבר שמחה' ולא 'שמחה של מצוה'] כתוב 'תני מרי', ולא 'וכן תני מרי'.

כיצד ניישב את גירסת הדפוסים שלפנינו? - על כך, ראו כאן בהמשך המאמר.

מתיישרים כל הקשיים שהערנו עליהם; מובן הקשר בין שני חלקי הברייתא, וגם הראיה מהנביאים הראשונים, שכן דברי שבח ותחנונים מביאים לידי שמחה (ראה רש"י ד"ה אלא מתוך שמחה). אלא שמתעורר קושי אחר, כי לאחר שהביאה הגמרא את הברייתא דנן, היא מוסיפה "וכן תנא מרי בר בריה דרב הונא בריה דרבי ירמיה בר אבא: אל יפטר אדם מחבריו אלא מתוך דבר הלכה, שמתוך כך זוכרו". לפי נוסח הדפוסים מובן מדוע נאמר כאן 'וכן', אבל לפי הגהת הגר"א שנה מרי דבר חדש, ולא אמר בדברי הברייתא. ואכן הגר"א מגיה אף כאן, ומוחק מילת 'וכן'.

אם ההוראה היא להיפטר 'מתוך דבר הלכה', אין לזה קשר לנאמר לפני כן בברייתא, ומהו 'וכן לא יפטר'?

הגר"א לא חידש גירסה זו מסברתו, היא מופיעה ברא"ש כאן, וכן מוכיח לשון הטור (או"ח סימן צג), וכן כותבים במפורש תלמידי רבינו יונה על הרי"ף כאן, המעידים שהנוסח "אלא מתוך דבר הלכה" הוא נוסח הרי"ף, והוא מוקשה מפני שאין קשר בין הלכה פסוקה לדברי הנביאים:

"ואין גירסה זו ולא הפירוש נראים למורי הרב נר"ו. חדא, דלא שייך למימר שלא יעמוד אדם להתפלל אלא מתוך הלכה ולא יפטר מחבריו אלא

"תנו רבנן: אין עומדין להתפלל לא מתוך דין, ולא מתוך דבר הלכה, אלא מתוך הלכה פסוקה".

בהמשך מובאת ברייתא נוספת בעניין דומה: "תנו רבנן: אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות, ולא מתוך עצלות, ולא מתוך שחוק, ולא מתוך שיחה, ולא מתוך קלות ראש, ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך שמחה של מצוה". ברייתא זו ממשיכה ומדמה דבר נוסף לעניין 'אין עומדין להתפלל', ומוסיפה כך: "וכן לא יפטר אדם מחבריו לא מתוך שיחה ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים - אלא מתוך דבר הלכה, שכן מצינו בנביאים הראשונים שסיימו דבריהם בדברי שבח ותחנונים".

בהוספה זאת לעניין הנפטר מחבריו יש שני קשיים בולטים; ראשית, אם ההוראה היא להיפטר 'מתוך דבר הלכה', אין לזה קשר לנאמר לפני כן בברייתא, ומהו 'וכן לא יפטר'? זאת ועוד: היה מתאים הרבה יותר לשייך את החלק הזה לברייתא הראשונה המדברת על תפילה מתוך דבר הלכה.

הקושי השני הוא הסייעתא "וכן מצינו בנביאים הראשונים", וכי הנביאים הראשונים היו מסיימים בדבר הלכה? הלא הברייתא עצמה אומרת שהם סיימו בדברי שבח ותחנונים, מה ענין זה לדבר הלכה?

כשנעניין בהגהות הגר"א נראה שהוא גורס אחרת:

"...וכן לא יפטר אדם מחבריו לא מתוך שיחה וכו' אלא מתוך שמחה של מצוה". בזאת

מרבדי משנה - פרקי ברכות עיון ספרותי ורעיוני במשנת ברכות

על כל רבדיה, ניתן לעמוד על החשיבה העומדת מאחורי סידור חלקי המשנה. הקישורים הלשוניים הענפים והמפתיעים במשנה פותחים צוהר שדרכו נוכל להציץ אל תוך העולם הרעיוני והרוחני שלה. עיצובם הספרותי של דיני קריאת שמע, תפילה וברכות במשנה, נותן ביטוי מעמיק ומפותח לתפיסת עולם מגובשת באשר למעמדו של האדם בעולם וליחס הדיאלקטי בינו לבין בוראו. (286 עמ').

הרכיב את המשנה מקבצים קדומים, שלעיתים קרובות קשה לראות או להבין את נקודות החיבור ביניהם. כדי לפענח את סודות העריכה המחבר משתמש בספרות פרשנית והגותית ענפה, הן של בית המדרש הן של עולם המחקר, ובמגוון רחב של כלים שבראשם הניתוח הספרותי. באמצעות בחינה מעמיקה של תופעות לשוניות-אסוציאטיביות המאפיינות את עריכת המשנה

הרב אברהם וולפיש ספר זה מבקש לעיין במסכת ברכות שבמשנה מנקודת מבט חדשה, המזמינה את הקורא להיכנס לתוך בית היוצר של רבי יהודה הנשיא ולבחון את שיטות העבודה שלו באריגת אוסף דינים פרטניים למסכת מגובשת. מסכת ברכות, כמו גם מסכתות אחרות בששת סדרי המשנה, אינה חושפת בקלות את סודות עריכתה לעיני המתבונן. רבי יהודה הנשיא

על המדרג

כיצד ינהג שליח הציבור בברכת כהנים? ברכות לד ע"א

הציבור אומר "אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה המשולשת" וכו', ואז קורא "כהנים" כחלק מתפילה זו. הרי שזאת תפילה, ואינה הפסק בחזרה, ולכן הדבר מותר. הרמב"ם (תפילה יד, ח) לעומתו כותב במפורש ששליח הציבור אומר "כהנים", וכנראה שסבר שזה חלק מברכת כהנים כמו פסוקי ברכת כהנים עצמם, שהחזן מקריא אותם לכהנים. בהגהות מיימוני (שם) כתב בשם מהר"ם מרוטנבורג שחזר בו ממה שכתב שיש לומר "א-לוהינו וא-לוהי אבותינו", והוא סובר שאין לומר נוסח זה אלא בשעה שאין כהנים עולים לדוכן. ערוך השלחן (קכח, יח) מעביר ביקורת על מנהג זה לומר "א-לוהינו וא-לוהי אבותינו" משום שבגמרא בסוטה משמע שברכת כהנים מתחילה מיד לאחר ברכת מודים, ואין לעשות הפסקה ביניהם, ואמירת תפילה זו מפסיקה. בפועל ישנם שלושה מנהגים בזה: נוסח אשכנזי נהגו שאדם מהקהל אומר "כהנים", נוסח ספרד נהגו שהחזן אומר את הנוסח הארוך "א-לוהינו וא-לוהי אבותינו" כשיטת התוספות, ואילו הספרדים נוהגים ששליח הציבור אומר "כהנים" כשיטת הרמב"ם.

לסיכום: בגמרא נאמר ששליח הציבור אסור לענות אמן על ברכות כהנים - ונחלקו הדעות האם יש היתר לענות אמן על ברכת המצוות שהכהנים אומרים, או אם יש היתר בימינו לענות אמן על הפסוקים שבברכת כהנים. לגבי אמירת "כהנים" ישנה מחלוקת אם היא נחשבת להפסק בתפילה או לא. ולכן יש שנהגו לומר זאת כחלק מתפילה ארוכה יותר, ויש שנהגו שמישהו אחר אומר "כהנים".

אינה בכלל התפילה ולכן אסור לענות אחריה אמן לכולי עלמא. לעומת זאת ברכת כהנים עצמה (הפסוקים שהכהנים אומרים) היא חלק מהתפילה, ולכן היה מקום לומר שמותר לענות אחריה אמן, ועל כן אמרו הרמב"ם ורש"י שאין לענות אמן גם אחרי ברכת כהנים עצמה, אבל ברור שאין לומר אמן על ברכת המצוות. וכך אכן פסק המשנה ברורה (או"ח קכח, עא) שלמרות שבימינו אין חשש בלבול כיון שמתפללים מתוך סידור, ומותר לענות אמן לאחר ברכת כהנים, למרות זאת אין לענות אמן על ברכת המצוות שלפני ברכת כהנים.

הט"ז (שם) פסק בדיוק הפוך מהמשנה ברורה שלעניין עניית אמן על הברכה הראשונה מועילה הבטחה שיחזור החזן לתפילה, אבל לעניין עניית אמן על הברכות עצמן, החשש הוא שאדם יסיח את דעתו, ואם הסיח דעתו, אי אפשר לדעת אם יצליח להתרכז שוב, וכך גם כתב בבאר היטב (שם). הרב יוסף שטיינהרט (זכרון יוסף או"ח יג) סובר שבעניית אמן אחרי ברכות כהנים יש מצווה דאורייתא, ולכן אין בה הפסק בתפילה, כי היא מצווה כמו הברכה, ורק משום חשש בלבול תיקנו חכמים שהחזן לא יקרא, אבל עניית אמן אחרי ברכה ראשונה אינה מהתורה ולכן אין לומר אותה אפילו כשמובטח שיחזור לתפילה, וכדברי המשנה ברורה שהזכרנו. אחרונים רבים חלקו על דבריו.

לגבי אמירת "כהנים" - תוספות כתבו שלשליח הציבור אסור לקרוא "כהנים", משום שיש בזה הפסק בתפילה, ולכן אדם אחר צריך לקרוא "כהנים". תוספות מעירים שבמקרה ששליח

במשנה (לד ע"א) נאמר ששליח הציבור לא יענה אמן אחר ברכות כהנים, משום שזה גורם לו ל"טירוף" ובלבול. התוספות (ד"ה לא יענה) התקשו בשאלה מדוע המשנה כתבה שהסיבה שלא יענה אמן היא בגלל שזה יגרום לו לבלבול, והרי עניית אמן היא הפסק בתפילתו של שליח הציבור? תוספות מתרצים שעניית אמן לא נחשבת להפסקה בגלל שזהו צורך תפילה, ולכן יש רק חשש של בלבול. במקרה שאין חשש של בלבול כתוב במדרש (דברים רבה כי תבא ז, א) שמצווה שיענה החזן אמן. וכן כתב רש"י במסכת סוטה (דף לח ע"ב ד"ה ותנן נמי) וכך גם משמע מרינו מנח (שופר ג, יא), וכתב ערוך השולחן (קכח, לא) שבימינו לא נהגו ששליח הציבור עונה אמן, אולי מפני שאנשים סבורים שאין מציאות כזו של אנשים שבטוחים שאינם מתבלבלים.

מהו חשש הבלבול? לדעת רש"י (ד"ה מפני הטירוף) מדובר על חשש שיקח לש"ץ זמן לחזור להמשך התפילה, וכך תיווצר טירחא דציבורא. הרמב"ם בפירוש המשניות (ה, ד) כתב שהחשש הוא שהחזן יתבלבל בין הברכות, וימשיך להקריא בטעות מברכה אחרת. מעשה רקח (תפילה יד, ה) למד מכך שהחשש של בלבול החזן רק בעניית אמן לאחר הפסוקים שבברכת כהנים, ולא לאחר ברכת המצוות שמברכים כהנים, וכן כתב הט"ז (קכח, יד). אמנם הכסף משנה כתב שאולי לא חילקו חכמים בתקנתם, ואסרו על הש"ץ לענות גם על הברכה. הנצי"ב (מרומי שדה) כתב שגם מרש"י ניתן היה לדייק כמו מדברי הרמב"ם, אלא שאין הדבר נכון, שהרי ברכת המצוות שהכהנים מברכים

נקודה למחשבה

הרב דב קדרון

מכון הלכה ברורה ובירור הלכה

נקמה חיובית ונקמה שלילית - איזו עדיפה? ברכות לג ע"א

גדולת מרדכי, ואחת לרעה, שזהו מפלתו של המן. וכיון שהנקמה היא כדעה, שישנה בשני אופנים של חסד ושל דין, אדם שמתבסס - ניטלה ממנו דעה להבחין בין נקמה לטובה לנקמה לרעה. ייתכן שהוא יחשוב שהנקמה לטובה שמתבססת בגדולתו של מרדכי והעם היהודי עדיפה, אולם זוהי טעות. כי וודאי הוא שכאשר מדובר בעמלק נקמה לרעה עדיפה, כיון שעיקר הנקמה הוא מחיית עמלק, שאין הכסא שלם עד שימחה.

אחת לטובה ואחת לרעה". בפורים חייב אדם להתבסס עד שלא ידע "בין ארור המן לברוך מרדכי", וכתב על כך הגר"א (בביאורו סימן תרצ"ב): "בין נקמת המן לגדולת מרדכי והוא מ"ש גדולה נקמה שניתנה לו" ואמרו גדולה דעה וכיון שניטלה הדעה לא ידע כו".

הגר"ש אלישיב זצ"ל הסביר את הדברים שבנס פורים היו שתי נקמות: אחת לטובה, שזהו

מילה שנכתבה בתנ"ך בין שני שמות של הקב"ה הינה בעלת חשיבות מיוחדת. כך אמר רב אמי: "גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר: כי אל דעות ה'". בקשר לזה נאמר בגמרא גם ש"גדולה נקמה", שכן גם היא נאמרה בין שני שמות ה' בפסוק: "אֶל-נִקְמָתוֹ ה'". יש לשים לב לכך שבשני הפסוקים שני השמות הללו מייצגים את מידת הרחמים ואת מידת הדין, ולגבי כך אמר עולא: "שתי נקמות הללו למה?

חסידות על הדף

הרב אורי גמסון

להיזהר מלגלות

ברכות לע"ב

יש לי מונח

ביאור מונח תלמודי בדף היומי

הרב ינון קליין

"אלא סברא הוא"

ברכות לה ע"א

בסוגייתנו, הגמרא מנסה לברר את מקור החיוב לברך לפני אכילה. בתחילה הגמרא מביאה פסוקים ולימודים על מנת להוכיח שיש חיוב לברך, ולבסוף הגמרא מסיקה שיסוד החיוב לברך הוא מסברא: "אסור לו לאדם שיהנה מהעולם הזה בלא ברכה". התוס' (ד"ה אלא) מסבירים שהפסוקים שהביאה הגמרא הם אסמכתא.

כאשר יש לימוד מפסוק, בדרך כלל דרגת החיוב היא דאורייתא (אם הפסוק אינו אסמכתא).

האם סברא יוצרת גם היא חיוב דאורייתא? או שאחרי שהסיקה הגמרא שהחיוב לברך הוא מסברא, החיוב הוא רק מדרבנן?

במקומות אחרים בגמרא יש ביטויים שמורים על כך שדין הנלמד מסברא הוא מדאורייתא. לדוגמא: "למה לי קרא, סברא הוא" (כתובות כב ע"א, בבא קמא מו ע"ב, נדה כה ע"א).

המהר"ץ חיות בספר מבוא התלמוד (פרק ד) כותב על דברים הנלמדים מסברא: "וכותן של הלכות אלו, גם כן דין תורה ממש להם... דדברים הנטבעים בשכל אנושי, ובהקש הדעת, שוים בדרכי הלמד והמתלמד, כאלו נלמדו מקראי".

מאחר ומצאנו שכוחה של סברא הוא ליצור חיוב דאורייתא, הפני יהושע בסוגייתנו (ד"ה אלא סברא) תמה: "משמע מלשון כל הפוסקים דלפום הך מסקנא דהכא כל ברכת הנהנין הן מדרבנן... לכאורה יש לתמוה דהא בכל הש"ס משמע דמידי דאתיא מסברא הוי מדאורייתא", ואם יסוד החיוב לברך נלמד מסברא, גם הוא צריך להיות מדאורייתא!

הצל"ח מיישב את קושיית הפני יהושע ומבאר שהביטוי ממנו למדנו שסברא היא דאורייתא "שייך רק בדין מן הדינים, כמו בכתובות מנין שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ובבבא קמא מנין להמוציא מחבירו עליו הראיה וכו', שבאלו המקומות מקשה הגמרא קרא למה לי סברא הוא, אבל לומר על דבר שהוא מסברא שהוא חשוב מצוה דאורייתא, זה לא שמענו, ואם הדבר כן לחנם נכתבו כל המצוות שהם שכליות, ועוד שסברא זו שאסור ליהנות מצוה"ז בלא ברכה סברא זו שייכא בכל באי עולם, וא"כ יהיה ברכת הנהנין חובה גם על בני נח, אתמהא". כלומר, מאחר והדינים מסורים לדיונים להכריע, והם תלויים בסברא ובשכל אנושי, בהם מקבלת הסברא מעמד של דאורייתא. אבל בדברים אחרים אין לסברא מעמד של דאורייתא, שאילו היה כן, לא הייתה התורה כותבת את כל המצוות השכליות.

הכלל העולה: יש סברות שהם דאורייתא - סברות שמתבררות בבית הדין, אך סברות אחרות - אינן אלא מדרבנן.

"וכותן של הלכות אלו, גם כן דין תורה ממש להם... דדברים הנטבעים בשכל אנושי, ובהקש הדעת, שוים בדרכי הלמד והמתלמד, כאלו נלמדו מקראי"

לא כדאי לעשות זאת ובלבד שלא לגלות בפומבי את יראת השמים שיש בנו?

תשובה לדבר אומר המגיד ממעזריטש (תורת המגיד - ליקוטים, ד"ה "יש שמחה ויש גילה") מתוך הסוגיה שלנו.

הוא מסביר כי ישנן כמה לשונות המבטאות שמחה, וכל אחת מהן מבטאת את תנועת השמחה שיש בנפשו של האדם באופן שונה.

המילה "שמחה", היא מילה שמבטאת את המצב הרגשי של האדם כפי שהוא חווה אותו באופן אישי מבלי שהוא מגלה אותה כלפי אחרים.

לעומת זאת המילה "גילה", שדומה למילה "גילוי", היא מילה שמבטאת את המצב הרגשי כפי שהוא בא לידי ביטוי גם כלפי אנשים אחרים. דוגמה לדבר היא כאשר אומרים על אדם מסוים "צהבו פניו", היינו שהשמחה שיש בלבו ניכרת ונראית גם לסובבים אותו, עד כדי שהיא ניכרת לעין הרואים על פני האדם השמח.

בסוגיית הגמרא, אומר המגיד, למדנו כי "במקום גילה שם תהא רעדה", משום שכאשר אדם מגלה את מצבו הרגשי כלפי חוץ, הוא צריך להיזהר ולפחד שהדבר לא יזיק לו בסופו של דבר.

הקבלה לרעיון זה עורך המגיד עם קביעת חז"ל "לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר", שמכוונת את האדם לפעול להסתיר עד כמה שניתן את מצבו הרוחני מהסביבה, משום שכל גילוי טומן בחובו סיכון, של גאווה שיכולה להגיע לאדם, או לחילופין צרות עין וקנאה מהסביבה וכדו'.

אז אם שאלנו איפה עובר הגבול שבין הסתרת המצב הרוחני מהסביבה ובין גילוי, מסתבר שאין כלל גבול, על האדם לעשות ככל יכולתו לשמר את הדברים בסתר ובצנעה, אך אם הוא נאלץ להוציא את הדברים החוצה, וכמו בסיפור איתו פתחנו, שבו ניתן לאדם תפקיד שמחייב אותו להתנהג ביראת שמים גלויה, אזי עליו לעשות את הדברים ברעדה גדולה שלא יצא מכשול ותקלה ממהלך זה.

"מאי וגילו ברעדה? אמר רב אדא בר מתנא אמר רבה: במקום גילה שם תהא רעדה".

סיפור ידוע מספר על חסיד אחד שנקרא על ידי הרבי שלו וצוה לתקוע בשופר במניין של הרבי. תגובתו של החסיד הייתה שהוא איננו רוצה בזה משום שהוא מפחד, שכן תקיעת שופר היא אחריות גדולה שרובצת על כתפי הבעל תוקע שצריך לכוון את הכוונות הנכונות ולא לתת למחשבות שאינן ראויות להיכנס למוחו ועוד ועוד.

איפה עובר בדיוק הגבול שבין להסתיר את יראת השמים שלי או לגלות אותה. האם כאשר צריך לדוגמה לעשות משהו ציבורי למען הכלל, עדיין יש מקום לחשוב שאולי לא כדאי לעשות זאת ובלבד שלא לגלות בפומבי את יראת השמים שיש בנו?

הרבי השיב לו על כך שדווקא משום שהוא מפחד הוא מבקש לתת לו את התפקיד, משום שהוא איננו מעוניין שמי שאינו מפחד יתקע בשופר.

הסיפור הזה מעורר אותנו לחשוב איפה עובר בדיוק הגבול שבין להסתיר את יראת השמים שלי או לגלות אותה. האם כאשר צריך לדוגמה לעשות משהו ציבורי למען הכלל, עדיין יש מקום לחשוב שאולי

על הקשר בין בבל וגידול דקלים

ברכות לא ע"א

"כי הא דרב כהנא אלויה לרב שימי בר אשי מפום נהרא עד כי צניתא דבבל; כי מטא להתם, אמר ליה: מה, ודאי דאמרי אינשי: הני צניתא דבבל איתנהו מאדם הראשון ועד השתא?".

מתוך שיחתם של רב כהנא ורב שימי בר אשי אנו לומדים שגידול הדקלים היה נפוץ בבבל בתקופתם אך שורשיו היו קדומים בהרבה ונבעו מגורו של האדם הראשון שארץ זו תנאים לצמיחת דקלים.

מספר האזכורים הרב של הדקל בגמרא בהקשרים שונים מעיד שאכן היה זה גידול חקלאי חשוב ביותר בבבל. בירושלמי (תענית, כ"ה ע"א) אנו מוצאים: "אמר רבי חנינא: קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל לבבל, נטעו תמרים בבבל, על ידי שיהו להוטים אחר מתיקה שהיא מרגלת הלשון לתורה". בבבלי בסוגיה העוסקת בסיבות לכך שהגלות הייתה דווקא לבבל מובאת דעתו של עולא: "עולא אמר: כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה" (פסחים, פז ע"ב). שני הסיפורים דומים מאוד זה לזה אך שונים בסיבה והמסובב. על פי הירושלמי הנטיעה של הדקלים בבבל (מסובב) באה כתוצאה מגזירת הגלות לבבל (סיבה) ואילו על פי הבבלי הגלות הייתה דווקא לבבל (מסובב) משום שהיו בה תמרים (סיבה). רעיון דומה אך ציורי יותר מובא בהמשך הגמרא בפסחים (פח, ע"א): "עולא איקלע לפומבדיתא, קריבו ליה טירינא דתמרי, אמר לה: כמה כי הני בוזא? אמרו ליה: תלת בוזא. אמר: מלא צנא דדובשא בוזא ובבלאי לא עסקי באורייתא. בלילאי צערוהו, אמר מלא צנא סמא דמותא בוזא בבבל, ובבלאי עסקי באורייתא" (שם, פ"ח ע"א).

בהשוואה לשלושת מיני עצי הפרי הקלאסיים האחרים (זית, גפן ותאנה) התמר זקוק לאקלים חם ויבש יותר. התנאים החשובים ביותר להבשלת פירות הם טמפרטורות גבוהות ולחות אוויר נמוכה. מסיבה זו מוגבל גידול התמרים לאזורים מדבריים מדיום לים התיכון ולשוליים הדרומיים של המזרח הקרוב מדרום אירן

מפת מסופוטמיה - בבל. שרטוט: MapMaster

מטע תמרים - ליד ערוץ הירדן

תורה, חברה ומדינה

הרב יהודה זולדן

מפמ"ר תושב"ע, משרד החינוך

"ואספת דגנך" - ותורה מה תהא עליה?

ברכות לה ע"ג

"ואספת דגנך" (דברים יא, יד), למול "לא ימוש ספר התורה הזה מפיק" (יהושע א, ח). ר' ישמעאל הסביר: "הנהג בהן מנהג דרך ארץ". רבי שמעון בן יוחי אמר: "בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי אחרים... ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתו נעשית על ידי עצמן... ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידי". ההכרעה: "אמר אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בן יוחי - ולא עלתה בידן".

"אבל כאשר הגיע התור של בני האומה בארצה, והצורך המעשי של הסידורים המדיניים והחברתיים נעשה חלק מתכנית פעלי הכלל, הרי הם גופי תורה..."

החתם סופר (סוכה לה ע"א) הסביר שרבי ישמעאל אמר דבריו "בארץ ישראל ורוב ישראל שרויין, שהעבודה בקרקע גופה מצווה משום יישוב ארץ ישראל ולהוציא פירותיה הקדושים... וכאלו תאמר לא אני תפילין מפני שאני עוסק בתורה? הכא נמי לא יאמר לא אסוף דגני מפני עסק התורה. ואפשר אפילו שארי אומנויות שיש בהם ישוב העולם הכל בכלל מצווה. אבל כשאנו מפוזרים בעוונותינו הרבים בין אומות העולם וכל שמרבה העולם יישוב מוסיף עבודת ה' חורבן, מודה ר' ישמעאל לרשב"י.

אך קשה לקבל שרשב"י שחי בארץ ישראל הורה על הנהגת בני חוץ לארץ.

הראי"ה קוק (אורות עמ' מז) כתב בכיוון דומה ובדבריו אמירה עקרונית אודות הערך של בנין הארץ מהבחנה התורנית. לפיו, רשב"י ור' ישמעאל התייחסו שניהם לנעשה בארץ ישראל, אך בתקופות ובמצבים שונים. רשב"י אמר את דבריו בשעה שהארץ היתה חרבה, כשגויים הם אלה ששולטים בה. במצב כזה בו קשה לממש את מצוות יישוב הארץ בבנינה ובפיתוחה, או אז יש בודדים שרשאים לפרוש מהעיסוק מחיי שעה - בנייה ותשתית חומרית, ולעסוק אך ורק בחיי עולם - כדוגמת רשב"י ור' אלעזר בנו. "אבל כאשר הגיע התור של בנין האומה בארצה, והצורך המעשי של הסידורים המדיניים והחברתיים נעשה חלק מתכנית פעלי הכלל, הרי הם גופי תורה, וכל מה שיתרחבו הגורמים המעשיים ויתבססו יותר, יפעל הרוח המלא קדושה וחי אמת על העולם ועל החיים", ולזה התכוון ר' ישמעאל "הנהג בהם דרך ארץ".

ורדת הפרנסה, מה יהא עליה?

ברכות לה ע"ב

"אמר להו רבא לרבנן: במטותא מיניכו, ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחזו קמאי, כי היכי דלא תטרדו במוניכו כולא שתא. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי: בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי - זו וזו נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי - זו וזו לא נתקיימה בידן".

הסוגייה על היחס בין תורה לעבודה מחולקת לשניים: מחלוקת תנאים (רבי ישמעאל ורשב"י) ודברי האמוראים. נתמקד בחלק השני, שבו נראה כי הגמרא מכריעה במחלוקת: לרוב הציבור עדיף לשלב תורה עם עבודה, השאלה היא איך.

רבא מציג פתרון בדמות הפרדת רשויות: דרישתו של רבא היא שלפרנסה יהיה זמן מסוים. כשלומדים תורה - לומדים עד הסוף, וכשעובדים - עובדים עד הסוף. אל תנסו ללמוד כרגיל בזמן שמוקדש לפרנסתכם, מבקש רבא. אלא תעסקו במלאכה כמו שצריך כדי שלא תהיו מוטרדים אחר כך.

זהו פתרון נפלא, אך מעטות האפשרויות בשוק לעשות "מכה" ולהיות רגועים חצי שנה. אפשר אולי ליישם זאת אחרת, ולהגדיר את הזמן לפרנסה על בסיס יומי או שבועי, אך ספק אם יש בזה פתרון לבעיה הפנימית-הנפשית: אם עול הפרנסה מסיח את הדעת, האם צמצום זמן העיסוק בו יהפוך אותו למטריד פחות? אדם יכול לסגור את הבאסטה בשעה כלשהי, או לצאת מהמשרד, אך האם ביכולתו לנעול את מחשבתי ולהתרכז רק בלימוד?

רבה בר בר חנה מעלה אפשרות אחרת. לפי תיאורו, אנשים עושים מלאכתם קבע ותורתם עראי, ולכן אינם מצליחים בשני התחומים; אבל כשאנשים עשו תורתם קבע ומלאכתם עראי, הם הצליחו בשני התחומים.

האם גם אמרה זו מדברת על ממד הזמן, ומורה לפנות יותר זמן לתורה ופחות לעבודה? נראה יותר שהפעם מדובר על התמודדות פנימית, ששייכת לסדר העדיפויות של האדם. אם יעשה מאמץ נפשי ותודעתי, וייתחם לעולם הפרנסה כגורם משני בחייו, הוא יגיע למצב שבו הפרנסה גם אינה מטרידה. הראש מוטרד ממה שתופס מקום בחייו, ומה שפחות חשוב - פחות מטריד.

העובדה שהדורות האחרונים התקשו לאמץ הדרכה זו מעידה כי היא אינה פשוטה, אך אולי דווקא היחס לעבודה בפרופורציות הנכונות, בתור תחום חשוב אך לא החשוב ביותר בעולם, עשוי להפוך אותה למטרידה פחות - ואולי מתוך כך יעילה, עניינית ונעימה יותר. "זו וזו נתקיימה בידן".

נקודה חינוכית בדף

רפי זברגר

מידתיות

ברכות לה ע"ב

השפתנו לה' בהדרת קדש". רבי יהושע משנה את האות ה' במילה הדרת לאות ח' ובכך הופכים אותה ל"חרדת" במשמעות של הכנה נפשית לקראת התפילה שתבצע ב"חרדת קודש". גם ניסיון זה נדחה, בכך שניתן להסביר את המילה הדרת כמו שהיא, מלשון "הוד והדר", כפי שאמנם רב יהודה התכוון לתפילה, ולבש מלבושים מהודרים ומכובדים.

מסיימת הגמרא בהסברו של רב נחמן בר יצחק אשר למד מפסוק שלישי בתהילים: "עבדו את ה' בְּיִרְאָה וּבְיִגִּיל בְּרַעְדָּה".

העבודה שהפסוק מדבר עליה אינה אלא תפילה, ואנו לומדים מפסוק זה כי יש להתפלל ביראה, שזו בוודאי באה לאחר הכנה מוקדמת לקראת התפילה.

רב אדא בר מתנה מוסיף ומסביר את הסיפא של פסוק זה ואומר: "במקום גילה שם תהא רעדה", כלומר: גם במקום שמחה יש לשים גבולות. אין להסיר כל רסן, אלא יש "להכניס בתוככי השמחה מורא ורעד".

למדנו מסוגיה זו מספר כללים המכניסים מידתיות (פרופורציות) להווי החיים שלנו:

לקראת דברים חשובים יש לעשות הכנות מנטליות. לקראת "מפגש" עם בורא עולם בתפילת שמונה עשרה, אנו חייבים לחשוב בפני מי אנו עומדים, מה אנו ביחס אליו, מהו כבוד שמים ומהי יראת שמים וכדומה, ורק לאחר הכנות מתאימות ניתן לגשת ל"משימת התפילה". נלמד מכאן כי יש להתכונן כראוי לפני כל מפגש ומפגש בחייו.

גם הלבוש החיצוני צריך להיות מתאים ל"מפגש". מתוך ההכנות של רב יהודה לתפילה, שזו היא בעצם "מפגש בין אדם לקונוהו", למדנו כי אין לזלזל בנושא הלבוש, אלא יש ללבוש מלבושים מהודרים ומתאימים לאירוע.

יש לשמור על כללים גם בשמחות שלנו. אמנם מותר לשמוח ולגיל, אך הכל בתוך גבולות גזרה ברורים ומוגדרים.

אנו ממשיכים בפרק החמישי לדון בהלכות תפילת שמונה עשרה. המשנה הראשונה אותה נלמד, עוסקת בעיקרה בהכנות לתפילה:

"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים".

אין להגיע לתפילה מתוך קלות ראש, מתוך צחוק או כל דבר דומה, אלא מתוך הכנעה, ומחשבה פנימית כי אנו עומדים לפני בורא עולם וכך יש להתייחס לזמן התפילה.

המשנה מספרת, כי כדי להגיע לאותה תחושה של הכנעה וכובד ראש, חסידים הראשונים היו "עובדים" על עצמם במשך זמן מה לפני התפילה, חושבים ומהרהרים עד כמה גדלותו של הבורא בפניו אנו עומדים לשיח את תפילותינו בשעה הקרובה, ורק לאחר מכן התחילו להתפלל. יש לציין, כי גם אנו כיום מגיעים לתפילת שמונה עשרה לאחר פסוקי דזמרה וברכות שמע ותפילת שמע ישראל, שהם "מחברים" אותנו לבורא, ומכניסים אותו לקראת תפילת שמונה עשרה.

הגמרא מחפשת מקור לדין הראשון של המשנה, כי אין עומדים להתפלל אלא מתוך כבוד ראש.

רבי אלעזר לומד זאת מתפילת חנה אשר נבעה מתוך מצוקה גדולה על היותה עקרה: "וְהָיָא מְרֵת נִפְשָׁהּ וְתַתְּפִלָּה עַל ה' וּבָכָה תְּבַקָּה". אך הגמרא דוחה וקובעת כי אין ללמוד מאנשים "מרי נפש", שזהו מצב נפשי מאוד מיוחד שאינו מלמד על הכלל.

רבי יוסי בן רבי חנינא מנסה ללמוד מפסוק בתהילים המדבר על הגעה לבית המקדש ביראה: "וְאָנֹכִי בְּרַב חֶסֶד אָבֹא בֵּיתְךָ אֲשַׁתְּחֶנָּה אֶל הֵיכַל קִדְשֶׁךָ בִּירְאָתְךָ". אך גם ניסיון זה נדחה, שהרי הפסוק מדבר על דוד המלך, נעים זמירות ישראל, אשר היה ידוע כ"איש תפילה" גדול, וגם ממנו אין ללמוד על כלל הציבור.

רבי יהושע בן לוי גם מנסה ללמוד מפסוק בספר תהילים: "קבו לה' קבד שמו".

מה מצפה לנו השבוע בדרך היומית?

ברכות כ"ט

- * אל תאמין בעצמך עד יום מותך, שהרי יוחנן כ"ג שמש בכהונה גדולה 80 שנה ולבסוף נעשה צדוקי.
- * רבא סובר שגם בצדיק מתחילתו יש לחשוש שמא יחזור בו ויהיה רשע.
- * אם טעה בברכת המינים לאחר שהתחיל לומר אותה - אין מסלקים אותו.
- * הגמרא מבארת כנגד מי נתקנו 7 ברכות שמתפללים בשבת, 9 ברכות בראש השנה, 24 ברכות בתענית.
- * טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה, אא"כ סיים תפילתו.
- * הגמרא מביאה 4 פירושים לבאר מה הכוונה "קבע" בדברי רבי אליעזר (שאמר ש"העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים").
- * המהלך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפילה קצרה - ונחלקו 4 תנאים מה היא "תפילה קצרה".
- * כל היוצא לדרך - צריך להתפלל תפלת הדרך.

ברכות ל'

- * לדעת רב חסדא: יש להתפלל את תפילת הדרך מעומה, ולדעת רב ששת: ניתן להתפלל אפילו מהלך.
- * היה עומד בחו"ל יכוין את לבו כנגד א"י, היה עומד בא"י יכוין את לבו כנגד ירושלים, היה עומד בירושלים יכוין את לבו כנגד ביהמ"ק, היה עומד בביהמ"ק יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים.
- * לעולם ימוד אדם את עצמו: אם יכול לכוין את לבו - יתפלל, ואם לאו - אל יתפלל.
- * טעה ולא הזכיר של ר"ח ערבית - אין מחזירין אותו, לפי שאין בית דין מקדשין את החדש אלא ביום.
- * פרק חמישי, המתחיל בעמוד זה, ממשיך לעסוק בדיני תפילה.
- * הגמרא מבררת את המקור לדין המשנה ש"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כוונה ראש".

ברכות ל"א

- * אסור לאדם שימלא שחוק פיו בעולם הזה.
- * אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות/עצלות/שחוק/שיחה/קלות ראש/דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה.
- * אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דבר הלכה.

- * אע"פ שאמרו שואל אדם צרכיו בשומע תפילה אם בא לומר אחר תפלתו אפילו כסדר של יוה"כ אומר.
- * לאורך כל העמוד מובאות דרשות הנלמדות מתפילת חנה.
- * מיום שברא הקב"ה את עולמו - לא היה אדם שקראו לקב"ה צבאות עד שבאתה חנה וקראתו צבאות.
- * אסור לישב בתוך ארבע אמות של תפילה.
- * כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של 70 שנה, ואעפ"כ חוזרין ונפרעין ממנו דין עונג שבת.

ברכות ל"ב

- * "ודי זהב" - כך אמר משה לפני הקב"ה: רבנונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל.
- * לעולם יסדר אדם שבחו של הקב"ה ואחר כך יתפלל.
- * גדולה תפילה יותר ממעשים טובים.
- * גדולה תענית יותר מן הצדקה.
- * גדולה תפילה יותר מן הקרבנות.
- * כל כהן שהרג את הנפש לא ישא את כפיו.
- * מיום שחרב ביהמ"ק ננעלו שערי תפילה, ואע"פ ששערי תפילה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו.
- * כל המאריך בתפלתו (אך אינו מצפה שתעשה בקשתו) - אין תפלתו חוזרת ריקם.
- * 4 צריכים חזוק: תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ.
- * הקב"ה הבטיח שלא ישכח את עם ישראל אך כן ישכח את מעשה העגל.

ברכות ל"ג

- * אי לו לאדם שפגע בו ערוד, ואוי לו לערוד שפגע בו ר' חנינא בן דוסא.
- * גבורות גשמים - מתוך ששקולה כתחיית המתים לפיכך קבעה בתחיית המתים, שאילת גשמים - מתוך שהיא פרנסה לפיכך קבעה בברכת פרנסה, הבדלה בחונן הדעת - מתוך שהיא חכמה קבעה בברכת חכמה / מתוך שהיא חול לפיכך קבעה בברכת חול.
- * אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות.
- * הבדלה - רבא מכריע להלכה שאע"פ שהבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס.
- * האומר "מודים מודים" משתקים אותו -

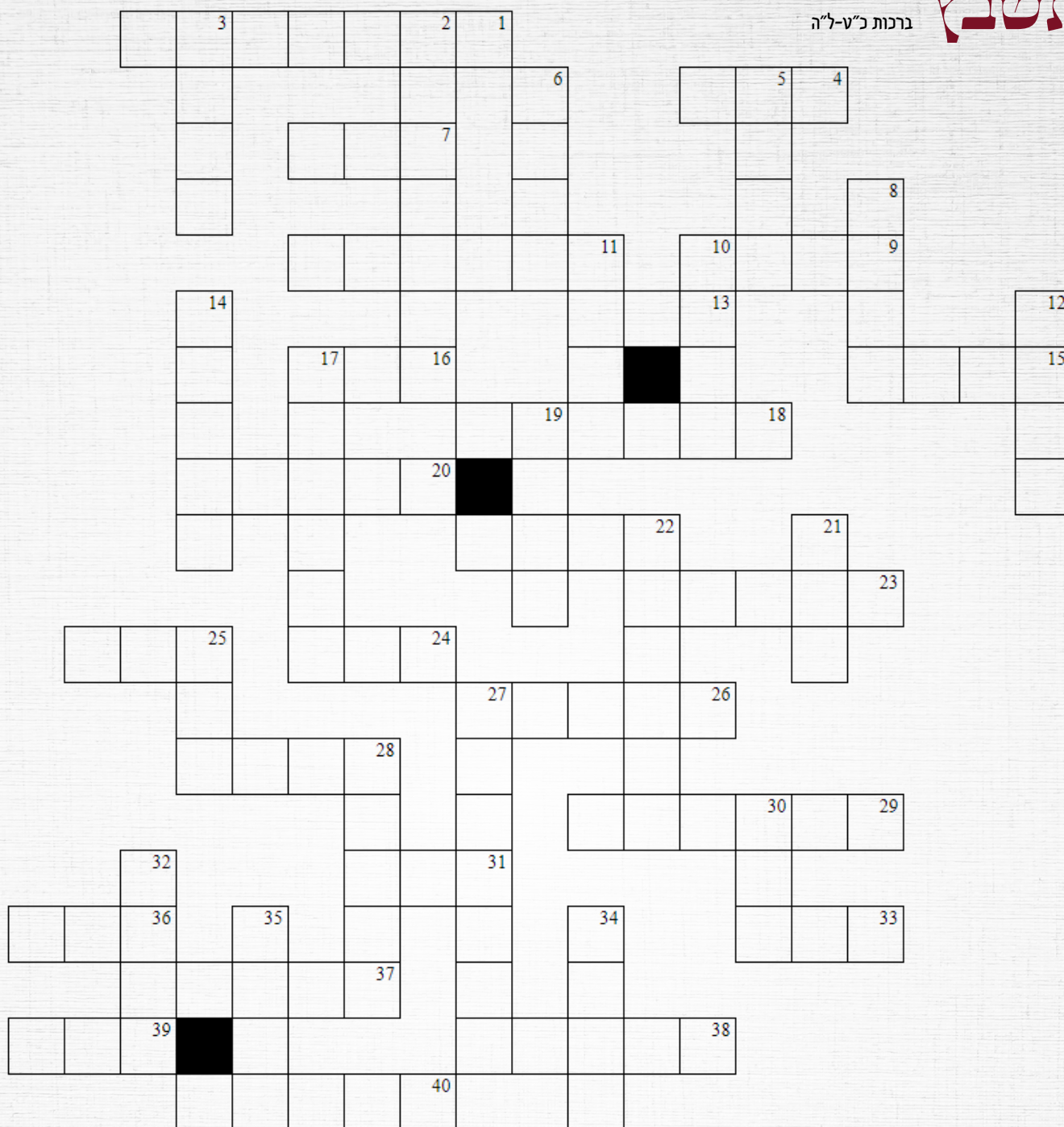
- * כי נראה שמתפלל ל-2 רשויות.
- * האומר "ועל טוב יזכר שמך" משתקים אותו - כי חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה.
- * האומר "על קן צפור יגיעו רחמיך" משתקים אותו - מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית / מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות.
- * הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.

ברכות ל"ד

- * כשמבקשים ממישהו להיות חזן - פעם ראשונה יסרב, שניה מהבהב (=מזמין עצמו), שלישית פושט את רגליו ויורד.
- * המתפלל וטעה סימן רע לו ואם שלח צבור הוא סימן רע לשולחיו - בלישנא הראשונה בגמרא מבואר שהכוונה היא שטעה בברכת אבות.
- * כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא למשיא בתו לת"ח ולעושה פרקמטיא לת"ח ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן "עין לא ראתה אלהים וזולתך יעשה למחכה לו".
- * לדעת רבי יוחנן: כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לימות המשיח, ושמואל חולק וסובר שאין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד.
- * כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא לבעלי תשובה.
- * מקום שבעלי תשובה עומדין - צדיקים גמורים אינם עומדין.

ברכות ל"ה

- * פרק שישי, המתחיל בעמוד זה, עוסק בדיני ברכות הנהנין.
- * אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך.
- * למסקנת הגמרא המקור לברכות הנהנין הוא מסברה, שאסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה.
- * אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה, וכל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל.
- * לדעת רבי ישמעאל: הנהג עם דברי תורה מנהג דרך ארץ, לדעת רבי שמעון בר יוחאי: בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים.
- * דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי - זו וזו נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי - זו וזו לא נתקיימה בידן.
- * על היין מברכים בורא פרי הגפן (ולא בורא פרי העץ) כי הוא סועד ומשמח.

מאוזן

1. המתפלל בארץ ישראל יכוין ליבו לשם (ל).
4. הנהגה מן העולם הזה בלא ברכה (לה).
7. סיום דברי הנביאים (לא).
9. ניתן בין שתי אותיות (לג).
11. רובו קשה ומיעוטו יפה (לד).
13. המאריך בתפלתו ומעיין בה סופו לבוא לידי כך (לב).
15. מפומבדיתא וגמר שמעתא מפומא דמרה (לג).
16. תשש כחו ולא היה לו כח לדבר (לב).
18. צריך חזק (לב).
20. אש של עצמות (לב).

22. אפילו רואה דם כשיעור זה יושבת עליו שבעה נקיים (לא).
23. מורה הלכה בפני רבו (לא).
24. כנסת ישראל (לה).
25. מתוך הכעס עלול לבוא לידי כך (כט).
26. דומה כעבד לפני המלך (לד).
28. גדולה יותר ממעשים טובים ומן הקרבנות (לב).
29. אין לנהוג כך כלפי שמיא (לד).
31. שלא שלטה בו עין כל בריה (לד).
33. מי שאין בו אסור לרחם עליו (לג).
36. אם אינו יכול לחדש בה דבר, תפלתו נקראת כך (כט).
37. מספר בתי הכנסת שהיו לרבי אמי ורבי אסי בטבריא (ל).

38. מדותיו של הקב"ה (לג).

39. ארי נהם מתוך קופה זו (לב).
40. הטיח דברים כלפי מעלה (לא).

מאוזן

2. דורות אלו עשו תורתן קבע (לה).
3. שם נוסף ליוחנן לדעת אביו (כט).
5. גולד מן הנחש והצב (לג. ברש"י).
6. ישתף אדם עצמו עמם (ל).
8. סעיד ומשמח (לה).
10. אסור בתפילה (לא).
11. המקור לכך שיש לברך לפני שאוכלים (לה).
12. תפילת הדרך עד כמה (ל).
14. שבע ברכות שמתפללים בשבת
17. מעין שמונה עשרה (כט).
19. במקום גילה שם תהא (ל).
21. חייבת בחלה (לה).
22. צריך שיהיה בבית שמתפלל בו (לד).
25. היתה מרת לב מאוד (ל).
27. ישאל אדם צרכיו בברכות אלו (לד).
28. גדולה יותר מן הצדקה (לב).
30. לחדודי לאביו הוא דבעי (לג).
32. אם כרוך על עקבו - יפסיק (לג).
34. המהלך במקום גדודי חיה ולסטים מתפלל תפלה זו (כט).
35. על אפים (לד).

חידת אתגר

יואב שלוסברג

החידון והחוויה

הנמצאים במערב
דאגו שמא יעריב
כשהיא תשקע במערב.
במה מדובר?

את התשובות יש לשלוח עד
יום ראשון הבא (י"ד בשבט)

לדוא"ל:

daf-yomi@daf-yomi.com

בין הפותרים נכונה יוגרל
ספר שו"ת הדף היומי

למדת טוב? בחן את עצמך!

חידות וחידודים על הדף

אריה פלהיימר

5. שונות:

א. בעלי תשובה ידועים בדרך כלל
כחמורי סבר. התוכל למצוא בענייננו
תמיכה מעשית להנחה זו?

ב. מה הקשר ההגיוני בין "לחכימא
ברמיזא" לבין דברי ה' למשה אחרי
חטא העגל "הרף ממני ואשמידם"?

ג. מטוסי קרב מתקשים בתקיפת
יעדים במזג אוויר מעונן. מסתבר,
שעננות מהווה גורם מעכב גם בתחום
הרוחני. היכן?

ד. כיצד עשויה הכרת עולם החי לסייע
בהכרעת עתידה המשפחתי של אישה?

ה. באיזו דרך ציורית הומוריסטית
מתוארת הסכנה הצפויה משור?

ו. האם לשיטת השימוש בשוט
ב"חידר" כאמצעי להפגמת חומר יש
"תנא דמסייע" בענייננו?

ז. מי הוא זה ה"מהבהב", למרות שאינו
נוהג בכלי רכב...?

ח. לאיזה עניין מענייננו מתאים
הפיוט "כי הנה כחומר ביד היוצר,
ברצותו מאריך וברצותו מקצר"?

ט. מהי האסמכתא לשני חודשי "בין
הזמנים" בשיבות?

1. באיזה עניין נזכר:

א. "כסא דמוקרא"?

ב. "אלמלא מקרא כתוב אי אפשר
לאומר"?

2. מי הוא זה ואיזה הוא:

א. שהקפיד להימנע מהטרחת הציבור?

ב. שתכננה לעשות "טריק" לקב"ה?

ג. פושט רגליו, שמצבו הכלכלי עשוי
להיות איתן?

ד. ש"ישבו וכתבו וכווננו אותה שעה"?

ה. שעבר שינוי אידיאולוגי בגיל
קרוב למאה?

3. מניין ש:

א. יש חשיבות מיוחדת בתמיכה
בתלמיד חכם?

4. מה המשותף ל:

א. חרדל, מוץ, בהמת קדשים?

ב. שיטה, שחוק, קלות ראש, דברים
בטלים?

ג. חנה ואליהו?

מסרון מהדף היומי

רצה ללמוד משהו מהדף היומי אבל אין לך זמן?
רצה להיות בעניינים ולדעת מה לומדים היום בדף היומי?
רצה לחזור במהירות על מה שלמדת היום בדף היומי?
הצטרפו וקבלו מידי יום את עיקרי הדף היומי
בקצרה בהודעת וואצאפ או בדוא"ל

להרשמה: daf-yomi@daf-yomi.com

קהילה לומדת

בית הכנסת התורה, מודיעין

כך הכל התחיל

העיר מודיעין כידוע הינה צעירה יחסית. לפני שני עשורים היו בה רק שני בתי כנסת. מספר הרב חיים דברת: "באחד הבקרים ראינו מספר מתפללים שנשארים ללמוד מסכת מסוימת אחרי התפילה. חבר ששירת אז בקבע אמר לי שהוא מצטער שלא יכול להישאר וללמוד ואני הצטרפתי לצערו והצעתי לו: אולי נלמד לפני תפילת השחר? - למחרת כבר שאל אותי החבר מה ארצה ללמוד, והשבתי לו שאשמח לקבוע שיעור בדף היומי, שבדיוק התחילו אז את מסכת בבא קמא".

הרב דוד לאו מצטרף

כבר תשע עשרה שנים מאז שהתחיל שיעור זה בדף היומי. בתחילה היתה זו קבוצה של שלושה חברים בלבד. זו היתה למעשה הקבוצה הראשונה במודיעין. מיד בהתחלה הרב דוד לאו "גילה" שמתקיים שיעור זה והצטרף אף הוא ללימוד.

המשתתפים בשיעור ביקשו ממנו למסור את השיעור והוא נענה, ובכל הימים שלא היו לו מחויבויות אחרות הוא זה שמסר את השיעור. כיום משתתפים בשיעור זה כחמישה עשר עד עשרים לומדים מבתי כנסת שונים.

תה תחילה

השיעור מתחיל בשעה שש ועשר דקות בבוקר. יצחק וילנה, שהיה גבאי בית הכנסת בעבר, ממונה על השתייה החמה ומכין לכל אחד את כוס התה כפי שהוא אוהב. לאחר לגימה ראשונה ומעט דברי חולין, מכריז גדעון, מוותיקי המשתתפים בשיעור, שהגיעה השעה, ובדיוק בשעה שש ורבע מתחיל השיעור. על פי רוב, ר' יהודה פינקל הוא המכין והמעביר את השיעור והוא מדגיש את הצורך הדגשה ובעיקר דואג לסיים מספר דקות לפני השעה שבע על מנת להתחיל בתפילת שחרית עם שאר חברי בית הכנסת. בימים שר' פינקל אינו בארץ, מחליפים אותו אחרים בדחילו ורחימו.

הווי משותף

במשך השנים נוצר הווי משותף לחברי השיעור. לדוגמה: מי שמאחר ושואל שאלה באמצע השיעור מיד הוא נענה שאת השאלה הזו שאלנו בשש ורבע. כמו כן, מנהג יפה שאימצו חברי השיעור הוא להיפגש במוצאי תשעה באב ובמוצאי יום כיפור בשעה תשע וחצי וללמוד יחדיו, ובדרך כלל הרב לאו או מישהו אחר מפתיע עם עוגה טעימה ללומדים. כשאחד הלומדים נמצא בחו"ל, הוא מתקשר לאחד המשתתפים בשיעור ומבקש "שישימו אותו על רמקול" כדי שיוכל להשתתף בשיעור.

תעודת סיום

הלומדים נמצאים כעת בסבב השלישי של לימוד הדף היומי. בסיום הסבב הקודם זכו הלומדים לקבל 'תעודת סיום' עם חתימתו של הרב ישראל מאיר לאו, וכולם שומרים זאת אצלם למזכרת.

מגיד השיעור:
ר' יהודה פינקל.

מקום השיעור:
בית הכנסת התורה.

שעת השיעור:
06:15.

מספר המשתתפים:
15-20 לומדים.

סוג המשתתפים:
תושבי העיר.

משך זמן השיעור:
עד 45 דקות.

אופי השיעור:
לימוד בבקאות.

כמה שנים השיעור מתקיים:
19 שנה.

לצפייה
בסרטון תדמית
מקסים על
שיעור זה: